

balkanskem polotoku, nego tudi na severu pri polabskih Slovanih; ali zato mu ni sledú niti v zemljah slovenskih, niti ruskih, niti čeških.«

Še nekaj moramo omeniti. Ime Hrvat smo našli največkrat v zgodovini slovanski X. veka. Potem vse bolj gine, ker prevladujejo druga imena. Toda ako je bilo ime Hrvat v X. veku tako razširjeno, da ga je bilo malone v vsakem národu slovanskem, ali ni bilo morda pred X. vekom še bolj poznato in razširjeno? Ali ni bilo morda ime Hrvat nekaj genetiško?

Pa kaj Hrvatov ni bilo v poljskih zemljah? O tem izpregovorimo v drugi studiji o »Veliki ali Beli Hrvaški«.

Ta studija ravnokar izbaja v »Vienci«. Kadar bode dovršena, izpregovorimo tudi kaj o nji.

S—a.

XIII.

Mittheilungen des Musealvereins für Krain. IV. Jahrgang, 1891.

Letošnje izvestje muzejskega društva se razločuje od lanskega sôsebno po tem, da prinaša razprave v nemškem in slovenskem jeziku. Vsebina slovenskih razprav je bila že objavljena v našem listu, treba je tedaj še poročati o nemškem delu, ki podaja razven društvenih stvari pet razprav zgodovinske in dve razpravi prirodoslovne vsebine.

Prvo razpravo »Kunstgeschichtliches aus Unterkrain« je spisal gosp. Konrad Črnologar, konservator v Št. Vidu pri Sètičini. Najmenitnejši umotvori v Ljubljani in na Kranjskem sploh so iz prve polovice XVIII. veka. Iz romanske in gotske dôbe se je ohranilo premičnih umotvorov primeroma malo, ker so bili izdelani od razrušne tvarine in ker jih je uničila verska gorečnost za protireformacije. Toda stavbe so se ohranile malone vse, dasi v izpremenjeni obliki. Najčešče se nahajajo poligonski kori z gotskim obokom, semtertjâ ploščato stropje ali pa moderno obokane ladje s četvero-kotnimi okni. Najpomenitejšo cerkev iz romanske dôbe ima Sètičina, najstarejša in najbogatejša cistercija na Kranjskem. Dimitz in Hitzinger krivo poročata, da jo je dal opat Jakop Reinprecht leta 1625. sezidati na novo. Gospod Črnologar, ki si je ogledal vse natanko, našel je v podstrešji petnajst celih in pet deloma ohranjenih oken s krožnimi oboki. Iz tega in drugega je posnel, da je bila cerkev nekaj triladijska stolpna bazilika s ploščastim stropom, katero so pa za gotike toli preinačili znotraj in zunaj, da je težko poznati nje prvotno obliko. Tam, kjer je bila apsida, postavili so poligonski korni sklop in morda tudi gotski obok namesto romanskega, nad četvorom pa 9 m širok nadstrešni stolp z gotskimi zvočnicami.

Po zlogu slične cerkve so v Šmárijí pod Ljubljano, v Št. Vidu pri Sètičini in v Gorenji Dragi, mali podružnici višnjegorske župnije. V okrožji jedne ure hodá je naletel g. Črnologar na štiri zanimljive cerkve, zidane v romanskem zlogu. Iz tega je izvajati, da niso bile romanske stavbe na Kranjskem nenavadne. Natančna in sistematiška preiskava vseh cerkvá bi dognala, da je bila romanskemu zlogu na Kranjskem večja veljava, nego se je menilo doslej. V naslednjem popisuje gosp. konservator gotske cerkvene stavbe v Trebnjem, Mirni Peči, Novem Mestu, Št. Martinu pri Litiji in nekatere druge iz imenovane dóbe. Pri tem navaja še druge umotvore, kakor slike, okraske, kipe ter ocenjuje njih pravo vrednost. Semtertjá dodaja zanimive zgodovinske drobtinice, katere je pobral iz arhívnihi virov, župnih matic ali iz spomeniških nadpisov. Ves spis obseza mnogo pristnih in zanesljivih podatkov k zgodovini umetnosti na Kranjskem, in nádejamo se, da g. Črnologar jednako temeljito preišče tudi druge cerkve na Kranjskem.

Drugi spis obseza končni del starega »Kočevskega urbarja od leta 1574.«, o katerem smo že poročali v lanskem letniku. Hvaležni smo pisatelju, da je v poslednjih dostavkih priobčil tiste graščinske ukaze, ki urejajo davščine, tlako, desetino, vinsko in žitno mero, užitek graščinskih gozdov (les, žir, želod), lov polhov, ptic in drugih lovskih živalij, ribarstvo, pravosodje, mitninstvo, sejmsko in krčmarsko pravico. Naposled stojí vodilo, po katerem je ravnati graščaku s svojimi podložniki, kadar gré za njih davščine, dedinske in druge pravice. Sosebno je omeniti, da se nahajajo v napomenjenem urbarji nekateri prav stari slovenski izrazi, kakor: župa, župnica, goršek (gorščak) (Supp, Suppnicza, Suppgründtl, Gorscheckh oder perghambtmann) in celo nekatere pravice in dolžnosti, katere so nekđaj po fevdnem redu imeli naši župani.

Potem čítamo »Kratka zgodovinska poročila«, katera je spisal gosp. prof. S. Rutar. V prvem spisu, »Kranjci pred Zagrebom leta 1529.«, kaže pisatelj, da so naši predniki v tem zgodapolnem letu storili svojo dolžnost domá in po drugih deželah. Po smrti Ludovika II. (leta 1526.) je izvolila na Ogerskem habsburška stranka Ferdinanda I., nasprotna Ivana Zapoljo za kralja; jednako so se razcepili glasovi v postranskih ogerskih deželah. Hrvaški plemiči so se leta 1527. izrekli za avstrijskega vladarja, samo županije zagrebska, križevska in varaždinska so odlašale svojo odloko; nekateri veljaki so celo izjavili, da hočejo rajši služiti Turke, nego Nemce. Na čelu neodločni stranki sta bila Krištof Frangepan, grof senjski, in njegov prijatelj, Šimen Erdödy, škof zagrebski. Prvi je zahteval za svoj glas od Ferdinanda I. najvišje vojno poveljništvo in banstvo hrvaško, drugi gronsko nadškofijo. Ker je Ferdinand odklonil njiju zahtevo, prestopila sta v tabor Ivana Zapoljskega, ki je prvemu podelil banstvo, drugemu pa bogato ško-

fijo jagersko (Erlau). Da se užuga nezvesti in nepokorni škof zagrebški, naročil je Ferdinand kranjskim in štajerskim stanovom nabrati vojsko, grofu Thurnu pa zbrano vojsko odriniti na Hrvaško in zasesti škofji grad v Zagrebu. Grof Thurn bi bil bržčas premogel posadko, da ni moral na povelje hitro oditi proti Dunaju, katerega so že oblegali Turki. Prišel je s svojo vojsko na Dunaj istega dne (dne 21. kimovca), ko so jeli Turki oblegati mesto. Kako hrabro so se vedli Kranjci za obleganja, izpričujejo dovolj sodobni zgodovinski viri.

V drugem poročilu »Archivalisches aus Krain« dokazuje prof. Rutar, kje sta stala nekdanja vipavska grada »Stari grad« in »Tabor«, in kako in kdaj je dobila rodovina Lanthieri graščino vipavsko in rifenberško v svojo last; naposled navaja najimunitnejše rodbinske listine, kronološko urejene od leta 1518. do leta 1722.

Poslednji spis obseza strogo znanstveno oceno Kronesove knjige »Die deutsche Besiedelung der östlichen Alpenländer«. Prof. Rutar priznava, da je Kronesova knjiga za teritorijalno zgodovino notranjeavstrijskih deželâ visoke vrednosti, vendar je v marsikaterem oziru površna in tendencijozna, sôsebno takrat, kadar gré za naselitve Slovencev. Presojevalec izpodbija Kronesovo trditev, da so se Nemci že od leta 824. naseljevali po naših krajih, in dokazuje, da se je Nemštvo šele po bitki na Liškem Polji (leta 955.) širilo po slovenskih alpskih deželah. Sedanja nemška krajevna imena ne dokazujejo, da so se nekdanji Nemci gosto naselili na slovenski zemlji, zakaj Nemci so slovenska krajevna imena ali prevajali ali pa krojili po svojem izgovarjanju. Prof. Rutar sklepa svojo temeljito in nepristransko oceno z nastopnimi značilnimi besedami: »Ne zadošča, vzeti v roke imenik nemških krajev na Kranjskem in potem reči, tû pa tam so se naselili Nemci, temveč vprašati je, kakó se je glasilo prvotno ime kraja in kdo mu ga je dal.«

V prirodopisnem delu nadaljuje prof. V. Voss pregled kranjskih gliv »Mycologia Carniolica«. Sôsebno natanko in uspešno je preiskal obličaste in kolutaste glive (Sphaeriaceae in Discomycetes); nekatere je bolje uvrstil, nekatere prvič opisal, pri nekaterih je našel drugo novo podlago. Najzanimljivejša se nahaja v oddelku kolutastih gliv; dala je povod, da se je uredila nova rastlinska vrsta »Stictophacidium«. Našel jo je č. gosp. Š. Robič na župnem vrtu na gôri Sv. Ulrika pri Cerkljah. — Prihodnje leto izide konec te zanimljive razprave.

Drugi prirodopisni spis prof. F. Seidla »Das Klima von Krain« obseza uvod in prvi del obširne znanstvene razprave, ki se bode nadaljevala v nastopnih letnikih. Kakor vidimo iz načrta, slikal bode pisatelj vse klimatiške razmere naše dežele in vse pojave, ki značijo srednje stanje

ozračja v dotičnem delu svetá, kakor temperaturo, vlažnost, oblačje, padavine, zračni tlak, tok zraká in vzajemno delovanje vseh teh faktorjev. V letošnjem izvestji opisuje prof. Seidl samó meteorološka opazovališča na Kranjskem in temperaturne razmere v normalni dóbi od leta 1851. do 1880. leta; v prihodnjih letnikih bode naslikal tudi druge razmere iste dóbe. Vsi, ki se zanimajo za prirodoslovno poznavanje naše domovine, bodo prof. Seidlu hvaležni, da se je prvi lotil naporenega dela, čegar namen je v skupni razpravi opisati podnebje kranjske dežele. Ko bode delo dovršeno, izpregovorimo več.

Iz tega pregleda vidimo, da je vsebina letošnjih izvestij mnogovrstna in poučna. Žal, da tudi letošnji letnik nima nobene arheološke razprave; takisto pogrešamo kazala. Upajmo, da se oboje popravi v naslednjem letniku!

Anton Kaspret.

Slovniški razgovori.

II.

(Konec.)

Na istem mestu piše g. prof. L. P.: »In čudno je tudi to: Sedanjike perfektivnih glagolov imenujemo vsakodôbne in neomejene, na drugi strani bi jih pa izključevali od sedanjosti. Če bi takov sedanjik ne mogel biti pravi sedanjik, potem bi ne bil vsakodôben in neomejen; taka izključitev bi bila precejšnja omejitev.* — Niti ta dokaz ne stoji; opira se na etimologijo besede *aorist* (ἀόριστος = á privativum in ὀριστός sc. χρόνος = ne — omejen), a ne na te besede bistvo in stvarni pomen; torej je ta dokaz one vrste zofizem, kateremu pravijo logiki „σχῆμα τῆς λεξείας“ ali „figura dictionis“. Debal („Propädeutische Logik“, Wien, 1874, p. 170.) pravi, da je to „Verwechslung der formellen, grammatischen u. logischen Bedeutung eines Wortes mit der sachlichen“. Takisto bi lahko trdil, da je grški ἔκλυα = λύω, t. j. pravi sedanjik, »ker sicer bi aorist ἔλυα ne bil vsakodôben in neomejen, ako ne bi smel biti pravi sedanjik.“

Da bi dovedel ad absurdum rabo nekaterih nedovršnikov v pravem sedanjiku, navaja g. prof. L. P. nekaj slučajev iz navadnega življenja. Tako n. pr. piše l. c. 686.: »*Priporočam se*, kadar navajam priporočilne momente, naštevam svoje prednosti in sposobnosti i. t. d.; če pa samo pri odhodu ali slovesu konstatiram željo, da bi rad ostal v blagem spominu, da bi rad videl, da bi dotičnik náme ne pozabil, nego pri vsaki priliki se náme oziral in me podpiral i. t. d., tedaj se mu *priporočim** . . . str. 687.: »*priznam* (ich gebe zu, pustim veljati [ne: puščam! pustim veljati — in